

25261 Relacions Internacionals (10,5 crèdits) Anual

Curs 1999/2000 Segon curs Ciències Polítiques i de l'Administ.

Grup 01. Profª Esther Barbé/Prof. Ferran Izquierdo

Grup 51. Profª Mónica Salomón/Profª Nora Sainz

Programa

PART I. TEORIA I CONCEPTES

Tema 1. Les relacions internacionals com àrea d'estudi

1. La problemàtica internacional: guerra i pau
2. Origen de la disciplina: l'impacte social i intel.lectual de la I guerra mundial
3. Origen anglo-saxó de la disciplina: institucionalització i seguretat col.lectiva

Tema 2. La teoria internacional: les grans tradicions de pensament

1. Tradició hobbesiana: anarquia o estat de naturalesa
2. Tradició grociana: ordre o societat d'estats
3. Tradició kantiana: emancipació o comunitat mundial

Tema 3. Grans aproximacions a les relaciones internacionals

1. Paradigmes, mapes mentals o imatges del món
2. Realisme i anàlisi de la guerra freda
3. El transnacionalisme i els problemes globals
4. L'estructuralisme i el sotsdesenvolupament
5. La teoria de les relacions internacionals en els anys 90

Tema 4. La societat internacional actual

1. Objecte d'estudi de les relacions internacionals
2. Societat d'estats i societat transnacional
3. Anarquia versus ordre
4. Mecanismes d'ordre internacional
5. Fragmentació versus globalisme

PART II. SISTEMA INTERNACIONAL

Tema 5. El sistema internacional: instrument d'anàlisi

1. Definició i elements del sistema (actors, estructura, dinàmica i regles de funcionament)
2. Ambit geogràfic: sistema obert o parcial versus sistema tancat o mundial
3. Sistema de valors: sistema homogeni versus sistema heterogeni
4. Nivells d'anàlisi: subsistemes geogràfics i subsistemes funcionals

Tema 6. Els actors del sistema internacional

1. Definició d'actor internacional
2. Tipologia clàssica (estats, organitzacions internacionals i forces transnacionals)
3. Altres tipologies

Tema 7. L'estat: el sistema d'estats

1. Igualtat jurídica: sobirania
2. Desigualtat en el sistema d'estats: capacitat i poder internacional
3. Recursos tangibles i intangibles
4. La transformació del poder internacional a finals del segle XX: el poder "suau"

Tema 8. Les potències del sistema

1. La jerarquia en el sistema d'estats: l'exercici del poder internacional
2. Les potències diplomàtiques tradicionals
3. El fenomen de les superpotències al món nuclear
4. Diversificació del fenomen: potència hegemònica, gran potència, potència mitjana i potència regional
5. El concepte de potència internacional en la actualitat: el control del poder estructural

Tema 9. Les organitzacions internacionals

1. Definició d'organització internacional (intergovernamental)
2. Origen i desenvolupament del fenomen
3. Tipologies: abast geogràfic, finalitat funcional
4. Estructura i mecanismes de presa de decisions
5. Regionalisme i organitzacions regionals

Tema 10. Nacions Unides

1. Gènesi de l'organització: San Francisco
2. Finalitat multifuncional
3. Principis i propòsits: la Carta de les Nacions Unides
4. Estructura institucional
5. Mecanismes de presa de decisions

Tema 11. Nacions Unides: àmbits d'actuació

1. Pau i seguretat internacionals (capítols VI i VII de la Carta)
2. Les operacions de manteniment de la pau
3. Progrés econòmic i social i desenvolupament
4. Drets Humans
5. Desarmament

Tema 12. Les forces transnacionals

1. Definició i tipologia de les organitzacions no governamentals (ONGs)
2. Els grans àmbits d'actuació de les ONGs: drets humans, medi ambient, desenvolupament i ajut humanitari
3. Definició d'empresa transnacional
4. Impacte de les empreses transnacionals en la societat internacional

Tema 13. L'estructura del sistema internacional

1. Polaritat i distribució del poder
2. Tipologia: sistema unipolar, bipolar i multipolar
3. Policentrisme versus polaritat
4. Continuitat i canvi en el sistema (el debat sobre les causes del final de la guerra freda)

Tema 14. La dinàmica del sistema internacional: conflicte

1. La noció de conflicte en Ciències Socials
2. Tipologia de conflictes
3. Conflicte i ús de la força
4. Tensions, crisis i guerra

Tema 15. Nova conflictivitat internacional

1. Mapa de la conflictivitat internacional
2. El predomini dels conflictes armats intraestats
3. Conflictes no armats: econòmics, mediambientals, culturals, socials

Tema 16. La dinàmica del sistema internacional: cooperació

1. La noció de cooperació
2. Àmbits de cooperació (polític, militar, econòmic)
3. Formes de cooperació (formal versus informal, bilateral versus multilateral, pública versus privada)

Tema 17. Cooperació per al desenvolupament

1. Aclariments conceptuals
2. L'ajut oficial al desenvolupament (AOD): bilateral versus multilateral, reemborsable versus no reemborsable
3. Característiques i evolució
4. Cooperació multilateral: OCDE, NU, UE
5. El paper del Comitè d'Ajuda al Desenvolupament (CAD)

Tema 18. La dinàmica del sistema internacional: integració

1. La noció d'integració
2. Tipologies d'integració: formal versus informal, negativa versus positiva
3. Etapes de la integració: integració econòmica, integració política
4. La integració com a comunitat de seguretat

PART III. SOCIETAT INTERNACIONAL GLOBAL (1945-2000)

Tema 19. Presentació de les grans dinàmiques de la societat internacional contemporània

1. La fractura est-oest
2. La fractura centre-perifèria
3. Interdependència econòmica
4. Problemes globals

Part III.1. Construcció de la societat internacional de guerra freda

Tema 20. Bipolarisme diplomàtico-militar

1. Ialta: les bases d'un nou ordre entre enemics
2. Definició de guerra freda: la base ideològica del conflicte est-oest
3. Esferes d'influència: la divisió bipolar d'Europa i Asia (la guerra de Corea)
4. La política de blocs: les aliances militars (OTAN, SEATO, CENTO, OTV)
5. Duopoli nuclear: l'equilibri del terror com a regla entre les superpotències

Tema 21. Hegemonia en el sistema econòmic internacional

1. Els Estats Units: la potència hegemònica
2. Bretton Woods: els principis del sistema
3. Institucions financeres: Banc Mundial i FMI
4. Institucions comercials: GATT

Tema 22. Fragmentació del sistema i aparició d'un tercer bloc

1. La descolonització: procés i efectes sobre el sistema
2. El moviment afro-asiàtic: la declaració de Bandung o la resposta de la perifèria a la política de blocs
3. Els grans actors de la perifèria: India, Indonèsia, Xina
4. El Moviment dels No Alineats
5. El Grup dels 77 i l'inici del diàleg nord-sud (UNCTAD)

Part III.2. Evolució i canvi de la societat internacional: De la guerra freda a la postguerra freda

Tema 23. La distensió entre els blocs (1968-1975)

1. La crisi dels míssils de Cuba: un precedent decisiu
2. La política Nixon-Kissinger de distensió: el triangle EUA-URSS-Xina
3. Els àmbits de la distensió: armes nuclears, conflictes regionals i relacions econòmiques
4. Policentrisme i erosió dels blocs: la ruptura xino-soviètica
5. Distensió i paneuropeisme: *Ostpolitik* i CSCE

Tema 24. Crisi i multipolarisme econòmic en la dècada dels setanta

1. El retrocés dels Estats Units en l'economia mundial: la revisió dels principis del lliure canvi
2. Japó i la Comunitat Europea, potències comercials
3. La crisi del sistema monetari internacional
4. L'impacte de les crisis del petroli: el paper de l'OPEP
5. El G-7: gestió del multipolarisme econòmic

Tema 25. L'organització político-econòmica de la perifèria en la dècada dels setanta

1. Política global de la perifèria: Nou Ordre Econòmic Internacional (NOEI), Nou Ordre Mundial de la Informació i de la Comunicació (NOMIC)
2. L'impacte de les crisis petrolíferes en la perifèria
3. Evolució i declivi del diàleg Nord-Sud
4. La influència de la perifèria en les normes internacionals: el patrimoni comú de la humanitat

Tema 26. Fi de la distensió i segona guerra freda (1975-1985)

1. Els efectes de la síndrome Vietnam en la política exterior dels Estats Units
2. Extensió de la influència soviètica: Angola, Etiòpia, Afganistan
3. Intervencionisme dels Estats Units a Amèrica Central: Nicaragua
4. Crisi en el duopoli nuclear: cursa d'armaments (la guerra de les galàxies)

Tema 27. Reorganització del sistema econòmic en la dècada dels vuitanta

1. Món econòmic tripolar: Estats Units-Japó-CE
2. Els tigres asiàtics i el seu pes comercial
3. Estratègia dels Estats Units: nous temes en l'agenda del comerç internacional (Ronda Uruguai)
4. Fluxes financers: l'endeutament dels EUA
5. Intents de gestió col·lectiva en matèria monetària (G-5)

Tema 28. L'explosió de la perifèria en la dècada dels vuitanta

1. La diversificació en la perifèria (NIES, països menys avançats, exportadors de petroli)
2. El problema del deute: Amèrica Llatina
3. La fi del diàleg Nord-Sud com a diàleg global
4. La crisi del Moviment dels No Alineats
5. Perifèria i fractura cultural: la revolució iraniana i l'islamisme

Tema 29. La fi del sistema bipolar (1985-1989)

1. L'efecte Gorbtxov en la política exterior soviètica
2. El diàleg EUA-URSS: desarmament nuclear (INF)
3. Negociacions sobre conflictes regionals (Cambodja, Angola, Namíbia)
4. Procés de descomposició del bloc de l'Est: la caiguda del Mur de Berlín

Part III.3. La societat internacional de la postguerra freda

Tema 30. Reestructuració político-militar del sistema

1. La Guerra del Golf: el nou ordre internacional
2. La desintegració de la Unió Soviètica
3. Les guerres a l'antiga Iugoslàvia: lideratge dels Estats Units
4. Definició de l'actual sistema: un sistema unipolar?

Tema 31. Integració regional i organització global de l'economia

1. Globalització econòmica (finances, producció, comerç)
2. Nou regionalisme: TLC, Mercosur, APEC
3. Evolució del comerç internacional: la Ronda Uruguai del GATT i l'OMC
4. El consens de Washington: el *diktat* del lliure mercat

Tema 32. Globalització desigual: una perifèria sense expectatives

1. La depauperació del continent africà
2. L'augment de les diferències econòmiques: Amèrica Llatina
3. Problemes socials: migracions, delinqüència
4. La reducció i reestructuració de l'ajuda al desenvolupament en la postguerra freda

Tema 33. Nacions Unides: els desafiaments del segle XXI

1. "Un programa de pau": diplomàcia preventiva, establiment, manteniment i consolidació de la pau
2. El paper de Nacions Unides en matèria de pau i seguretat (les Operacions de Manteniment de la Pau)
3. La reforma de Nacions Unides: l'estructura interna de poder (Consell de Seguretat)
4. Perspectives de finançament

Tema 34. La redefinició del concepte de seguretat

1. Noves concepcions de la seguretat: la seguretat multidimensional
2. Informes Palme, Brundtland i Carlsson
3. L'agenda de la seguretat global: definició i continguts
4. Temes de l'agenda: proliferació nuclear, narcotràfic, salut i població (desnutrició, sida), terrorisme

Tema 35. L'agenda de la seguretat global: mediambient

1. L'evolució dels temes mediambientals en l'agenda de relacions internacionals
2. Mediambient i desenvolupament: desenvolupament sostenible
3. La Conferència de Rio
4. Construcció de règims mediambientals: capa d'ozó, canvi climàtic, biodiversitat

Tema 36. L'agenda de la seguretat global: drets humans

1. Ingerència humanitària: la qüestió de les minories en un mapa en transformació
2. Drets humans de tercera generació: dret a la pau, dret al desenvolupament
3. Ajuda internacional i drets humans: clàusules de condicionalitat
4. Conferència de Viena: debat sobre la concepció universal dels drets humans

Avaluació

El curs s'avaluarà mitjançant un examen quadrimestral i un examen final, on també s'avaluarà el treball complementari de curs (lectura, presentació i debat d'un llibre assignat a l'estudiant).

Lectures obligatòries

BARBÉ, E., *Relaciones Internacionales*, Madrid, Tecnos, 1995.

SALOMÓN, M., *Les Nacions Unides* (Estudis Internacionals), no 7, Bellaterra, Centre d'Estudis sobre la Pau i el Desarmament / Centre Unesco de Catalunya, 1995.

Dossier de Lectures: *Relacions Internacionals*, Bellaterra, 1999 [adquisició al Servei de Fotocòpies]. Les lectures d'aquest dossier estan relacionades amb la part III del programa.

Bibliografia recomanada (textes fonamentals i obres de referència)

Anuario Internacional CIDOB, Barcelona, Fundació CIDOB.

Arenal, C. del, *Introducción a las relaciones internacionales*, Madrid, Tecnos, 1990 (3a. ed.).

Aron, R., *Paz y Guerra entre las Naciones*, Madrid, Alianza, 1985 (2 vols.).

Banco Mundial, *Informe sobre el Desarrollo Mundial (anual)*, Washington, Banco Mundial.

Boyd, A., *An Atlas of World Affairs*, Londres, Routledge, 1991 (9a. ed.).

- Brzezinski, Z., *El Gran Tablero Mundial*, Barcelona, Paidós, 1998.
- Bull, H., *The Anarchical Society*, Londres, Macmillan, 1977.
- Calvocoressi, P., *Historia Política del mundo contemporáneo. De 1945 a nuestros días*, Madrid, Akal, 1987.
- Carrillo Salcedo, Juan Antonio (comp.), *Textos básicos de Naciones Unidas*, Madrid, Tecnos, 1982.
- Castells, M., *La era de la Información. Economía, sociedad y cultura* (3 vols.), Madrid, Alianza, 1997-98.
- Centro de Investigación para la paz (CIP), *Anuario del CIP, Conflictos y dilemas de la sociedad internacional*, Madrid, CIP / Icaria.
- Chaliand, G. I Ragueau, J. P. *Atlas stratégique et géopolitique*, Brussel.les, Complexe, 1994 (traducción española: Alianza, Madrid, 1986).
- El Estado del mundo, Anuario económico geopolítico mundial*, Akal, Madrid.
- García de Cortázar, F. y Lorenzo, J. M., *Historia del mundo actual, 1945-1989*. Madrid, Alianza, 1990.
- Lundestad, G., *East, West, North, South. Major Developments in International Politics 1945-1990*, Oslo, Norwegian University Press, 1991.
- Mesa, R. *La nueva sociedad internacional*, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1992.
- Mesa, R. (comp.) *La sociedad internacional contemporánea. Documentos básicos* (2 vols.), Madrid, Taurus, 1982.
- Morgenthau, H., *Escritos sobre política internacional*, Madrid, Tecnos, 1990.
- Osmanczyk, E. J. (ed.), *Encyclopedia of the United Nations and International Agreements*, Londres, Taylors & Francis, 1990 (traducción española: Fondo de Cultura Económica, México, 1976).
- Plano, Jack / Olton, Roy, *The International Relations Dictionary*, Santa Bárbara, ABC-CLIO, 1988.
- PNUD, *Informe sobre el Desarrollo Humano* (anual).
- Ramses, *Rapport annuel mondial sur le système économique et stratégique*, París.

SIPRI Yearbook on Armament and Disarmament, Oxford, Oxford University Press (anual).

Truyol, A., *La sociedad internacional*, Madrid, Alianza, 1974.

Veiga, F. / Da Cal, E. / Duarte, A., *La paz simulada. Una historia de la Guerra Fría 1941-1991*. Madrid, Alianza, 1997

Zaldívar, C. A., *Variaciones sobre un mundo en cambio*, Madrid, Alianza, 1996.

Zorgbibe, Ch., *Historia de las Relaciones Internacionales* (2 vols.), Madrid, Alianza, 1997.